

Βασιλική Μακρή¹
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας

ΔΙΑΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ ΤΟΥ ΟΥΔΕΤΕΡΟΥ ΣΤΑ ΟΝΟΜΑΤΙΚΑ ΔΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΤΑΛΟΡΟΜΑΝΙΚΗ: ΜΟΡΦΟΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Η παρούσα εργασία εστιάζει στην ενσωμάτωση δανείων λέξεων και την απόδοση γραμματικού γένους σε δεδομένα που αγγίζουν το επίπεδο διεπαφής μορφολογίας και σύνταξης. Τα δεδομένα αντλούνται από την Επτανησιακή, μια νεοελληνική διάλεκτο που έχει επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από ιταλορομανικές γλώσσες (Ιταλική και Βενετσιάνικη). Η εξέταση των γραμματικών παραγόντων που επενεργούν κατά τη διαδικασία της ενσωμάτωσης και των μορφολογικών στρατηγικών που καθορίζουν την απόδοση γένους στο δάνειο μορφοσυντακτικό υλικό, ρίχνει φως επάνω σε μια προτίμηση για το ουδέτερο γένος στη διάλεκτο, με τα δομικά χαρακτηριστικά της γλώσσας-στόχου (δηλαδή της Ελληνικής), την πρωτοτυπικότητα και τις ενδογενείς τάσεις της Ελληνικής να επιδρούν στον σχηματισμό του τελικού προϊόντος του δανεισμού. Συγχρονικά μορφοσυντακτικά δεδομένα καταδεικνύουν ότι η επικράτηση του ουδέτερου συνιστά ένα παρατηρούμενο φαινόμενο στο επτανησιακό ονοματικό σύστημα, το οποίο αποκρυσταλλώνει μια κανονιστική ενδογλωσσική τάση που διέπει το γλωσσικό σύστημα, ενώ τα διαχρονικά δεδομένα επικυρώνουν την εμφάνιση μιας σταδιακής γλωσσικής αλλαγής.

Λέξεις-κλειδιά: Απόδοση γένους, Ενσωμάτωση δανείων, Διεπαφή μορφολογίας-σύνταξης, Επτανησιακή, Ιταλορομανική

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι ευρέως γνωστό ότι, σε περίπτωση που μια γλώσσα έρχεται σε επαφή με κάποια άλλη κυρίαρχη γλωσσική ομάδα, παρατηρούνται αλλαγές σε επίπεδο δομής της γλώσσας. Η γλωσσική επαφή είναι πολύ πιθανό να οδηγήσει στον λεγόμενο δανεισμό (Haugen 1950) και την ενσωμάτωση (Haspelmath 2008·

¹ vasmakri@enl.uoa.gr

Sankoff 2001· Thomason & Kaufman 1988· Weinreich 1953· Winter–Froemel 2008) ξένων τύπων και δομών που οδηγούν σε αλλαγές στο λεξιλόγιο και τη μορφολογία της γλώσσας–στόχου.

Η παρούσα εργασία εστιάζει στον αντίκτυπο της γλωσσικής επαφής επάνω στην ονοματική μορφολογία της Επτανησιακής, μιας νεοελληνικής διαλέκτου που έχει επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από την Ιταλορομανική², όπως αυτό αποδεικνύεται από δεδομένα που αγγίζουν τη διεπαφή μορφολογίας και σύνταξης. Στόχος αυτής της εργασίας είναι να εξετάσει την απόδοση γραμματικού γένους κατά τη μετάβαση από τη γλώσσα–πηγή στη γλώσσα–στόχο, δηλαδή τη διαδικασία κατά την οποία οι ομιλητές μπορούν να αντιστοιχίσουν μια τιμή γραμματικού γένους σε ένα λεξικό στοιχείο. Πιο συγκεκριμένα, αυτή η μελέτη παρουσιάζει μορφοσυντακτικά δεδομένα, τα οποία διαφωτίζουν μια μορφολογική αλλαγή που ενισχύεται από την επαφή με την Ιταλορομανική. Η εξαγωγή συμπερασμάτων βασίζεται σε διαλεκτικό δάνειο υλικό από τη σύγχρονη Επτανησιακή –τη μορφή της ποικιλίας, όπως τη γνωρίζουμε από τα τέλη του 19ου αιώνα και εφεξής. Ωστόσο, διαχρονικά δεδομένα συνεξετάζονται, για να στοιχειοθετήσουν τη διαμόρφωση και την εξέλιξη της παρατηρούμενης γλωσσικής συμπεριφοράς.

Τα δεδομένα αντλούνται από τις διαθέσιμες γραπτές πηγές, τις βάσεις δεδομένων και το ψηφιοποιημένο υλικό του Εργαστηρίου Νεοελληνικών Διαλέκτων του Πανεπιστημίου Πατρών, καθώς και τις εκτενείς συγχρονικές και διαχρονικές βάσεις δεδομένων που δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο μιας ευρύτερης έρευνας (Makri 2020: 385–392, 396–400).

2. ΤΑ ΔΥΟ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΣΕ ΕΠΑΦΗ: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Στο πλαίσιο της ΝΕ διαλεκτολογίας, η ποικιλία της Ελληνικής που ομιλείται στα Επτάνησα, τα νησιά του Ιονίου, δηλαδή την Κέρκυρα, την Κεφαλονιά, τη Ζάκυνθο, την Ιθάκη και τους Παξούς (Κοντοσόπουλος 2001: 67) εκτός από την Λευκάδα³ συνιστά την Επτανησιακή. Τα Επτάνησα βρίσκονταν υπό βενετική κυριαρχία για τέσσερις ή πέντε αιώνες (τέλη 14ου – αρχές 19ου αι.) ανάλογα με το νησί.

Τα επτανησιακά ιδιώματα εμφανίζουν χαρακτηριστικά μέσω της επαφής με την Ιταλορομανική, δηλαδή τη Βενετσιάνικη, η οποία ήταν η *lingua franca* της Μεσογείου που χρησιμοποιούνταν από την ανώτερη κοινωνική τάξη στις πόλεις των Ιονίων νήσων (Miller 1908) και την Ιταλική, την επίσημη γλώσσα που χρησιμοποιούνταν στη διοίκηση και την εκπαίδευση (FitzMaurice 1864: 39), η

² Για τις Ιταλορομανικές ποικιλίες με τις οποίες η Ελληνική ήρθε σε επαφήδες Ralli (2019).

³ Η Λευκάδα δεν συγκαταλέγεται στα επτανησιακά ιδιώματα, καθώς παρουσιάζει στοιχεία βόρειου φωνηεντισμού (Κοντοσόπουλος 2001: 67), τα οποία προσιδιάζουν στα ιδιώματα της Στερεάς Ελλάδας.

οποία παρέμεινε ως η επίσημη γλώσσα των Επτανήσων έως το 1852 (Mackridge 2014). Η διγλωσσία περιοριζόταν σε ένα ποσοστό ομιλητών και ομιλητριών που ανήκαν στην ανώτερη τάξη (Fanciullo 2008: 171). Αυτό είχε αντίκτυπο στο είδος της γλωσσικής μεταφοράς που, ως επί το πλείστον, περιοριζόταν στον λεξιλογικό δανεισμό (λεξιλόγιο και μορφολογικά στοιχεία), που βρίσκεται υψηλά στην κλίμακα δανεισιμότητας (Thomason & Kaufman 1988).

Ως ελληνική διάλεκτος, η Επτανησιακή⁴ είναι τυπολογικά διαχυτική. Ως εκ τούτου, συνιστά ένα γλωσσικό σύστημα με κλίση και πλούσια μορφολογία. Τα ουσιαστικά είναι ένας μορφολογικός συνδυασμός θεμάτων και κλιτικών επιθημάτων ή καταλήξεων, κλίνονται ως προς το γένος, την πτώση και τον αριθμό, ενώ διανέμονται σε διάφορα κλιτικά παραδείγματα, γνωστά και ως κλιτικές τάξεις.

Σε σύγκριση με την Ελληνική, η Ιταλορομανική (Ιταλική και Βενετσιάνικη) είναι μια ημιαναλυτική γλώσσα και δεν έχει πτώσεις. Τόσο η Κοινή Νέα Ελληνική (εφεξής ΚΝΕ), η οποία είναι η γλώσσα-στόχος (ΓΣ), όσο και η Ιταλορομανική που είναι η γλώσσα-πηγή (ΓΠ), έχουν την κατηγορία του γραμματικού γένους και ένα έκδηλο σύστημα γένους (Argonoff 1998: 8), καθώς το γένος είναι φωνολογικά και μορφολογικά εκπεφρασμένο στο ουσιαστικό. Η Ιταλορομανική έχει δύο τιμές γένους, το αρσενικό και το θηλυκό. Τα δύο γλωσσικά συστήματα σε επαφή είναι τυπολογικά συγγενή, καθώς η ονοματική κλίση είναι διαχυτική και οι κλιτικές καταλήξεις συνδυάζονται με την ίδια μορφολογική κατηγορία, δηλαδή με θέματα.

Αυτή η τυπολογική ομοιότητα μεταξύ των δύο γλωσσικών συστημάτων που ήρθαν σε επαφή φαίνεται να ευνοεί την ενσωμάτωση των δάνειων λέξεων από τη μία γλώσσα στην άλλη. Αυτό προσεπικυρώνει την άποψη του Jakobson (1938, 2002) και πιο πρόσφατα της Ralli (2012), σύμφωνα με την οποία η βασική προϋπόθεση ούτως ώστε οι δάνειες λέξεις να ενσωματωθούν στις εκφράσεις μιας άλλης γλώσσας είναι να υπάρχει συμβατότητα με τη γραμματική δομή της γλώσσας-στόχου και να ταιριάζουν με τις γλωσσικές τάξεις αυτής (Haugen 1950).

Τα μεταφερθέντα στοιχεία από την Ιταλορομανική στην ελληνική διάλεκτο μπορούν να ακολουθήσουν δύο διαφορετικές διαδρομές –είτε να διατηρήσουν είτε να μεταβάλουν την τιμή γένους τους– η διερεύνηση των οποίων θα αποδειχθεί ιδιαίτερα διαφωτιστική, εάν λάβουμε υπόψη ότι ένα διμερές σύστημα γένους στη ΓΠ τροφοδοτεί με γλωσσικό υλικό ένα τριμερές σύστημα γένους στη ΓΣ. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ενσωμάτωση δάνειων λέξεων αναμένεται να σκιαγραφήσει γλαφυρά τον τρόπο με τον οποίο η απόδοση γένους λειτουργεί στο σύνολό της στη ΓΣ.

⁴ Σύμφωνα με τη μελέτη του Κριμπά (2021: 655), οι εύρεση 34 πανομοιότυπων χαρακτηριστικών σε πανιόνιο επίπεδο επαρκεί για την προσέγγιση της Επτανησιακής ως ενιαίας διαλέκτου παρά τις ελάχιστες ενδοδιαλεκτικές διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται.

3. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟ ΓΕΝΟΣ

Σύμφωνα με τον Corbett (1991), το γραμματικό γένος είναι ένα εγγενές χαρακτηριστικό των ονομάτων, το οποίο είναι αποθηκευμένο στο νοητικό λεξικό ως μέρος των διακριτών χαρακτηριστικών των ουσιαστικών, ταξινομεί τα ουσιαστικά και συμμετέχει στη συμφωνία.

Το γραμματικό γένος δεν χαρακτηρίζει όλες τις γλώσσες ανεξαιρέτως, αλλά σε γλώσσες με γένος, η απόδοση γένους μπορεί να εξαρτάται από σημασιολογικά και τυπικά (φωνολογικά και μορφολογικά) κριτήρια. Το γραμματικό γένος ενός ουσιαστικού διαφέρει από το φυσικό γένος, καθώς το φυσικό γένος ορίζεται βάσει των σχετικών χαρακτηριστικών του αντικειμένου αναφοράς του. Ωστόσο, συσχετίζεται συνήθως με αυτό για ένα ορισμένο σύνολο ουσιαστικών που δηλώνουν τα χαρακτηριστικά [+έμψυχο] (Dahl 2000a,b) ή [+ανθρώπινο], όπως ισχύει για την Ελληνική (Ralli 2002· Ράλλη 2003, 2022). Αυτό συνήθως μεταφράζεται σε αρσενικό ή θηλυκό, ανάλογα με το βιολογικό φύλο του αντικειμένου αναφοράς.

Στις γλώσσες με διάκριση γραμματικού γένους μπορεί να υπάρχουν παραπάνω από μία τιμή γένους και συνεπώς τίθεται το ζήτημα ποια είναι η «πρωτοτυπική» ή «προεπιλεγμένη» τιμή, η οποία συνδέεται με τη λιγότερο μαρκαισμένη επιλογή. Ο όρος πρωτοτυπικό ή προεπιλεγμένο γένος έχει χρησιμοποιηθεί με πολλές διαφορετικές έννοιες στη βιβλιογραφία (Corbett & Fraser 2000). Γενικά, το πρωτοτυπικό γένος συνδέεται με το γένος που έχει τη μεγαλύτερη συχνότητα. Τα πιο εξόφθαλμα παραδείγματα προεπιλεγμένου γένους εντοπίζονται στις περιπτώσεις απόδοσης γένους σημασιολογικού τύπου (Corbett & Fraser 2000: 74). Η Αναστασιάδη–Συμεωνίδη και Χειλά–Μαρκοπούλου (2003: 21–22) ανιχνεύουν έναν πρωτοτυπικό πυρήνα στο ονοματικό σύστημα της ΚΝΕ που απαρτίζεται από τρεις πρωτοτυπικές τάξεις ουσιαστικών, μία για κάθε γένος. Κάθε τάξη έχει μία συγκεκριμένη τιμή γένους, διακριτά μορφολογικά χαρακτηριστικά και σημασιολογικό περιεχόμενο. Για παράδειγμα, στην Ελληνική ως πρωτοτυπικές τάξεις ορίζονται το αρσενικό για τα έμψυχα με αντικείμενο αναφοράς [ΑΡΡΕΝ] σε -ς, το θηλυκό για τα έμψυχα με αντικείμενο αναφοράς [ΘΗΛΥ] σε -α, -η, -ου και το ουδέτερο για τα άψυχα σε -ο, -ι, -α και τα άκλιτα (Αναστασιάδη–Συμεωνίδη & Χειλά–Μαρκοπούλου 2003: 34).

3.1. Γένος στην ΚΝΕ

Η ΚΝΕ διαθέτει ένα σύστημα γένους τριών τιμών. Το γένος είναι μια εγγενής και αφηρημένη ιδιότητα των θεμάτων των ουσιαστικών και των παραγωγικών επιθημάτων (Ralli 2002· Ράλλη 2003 & 2005). Στα [–ανθρώπινα] ουσιαστικά συνδέεται με το μορφολογικό χαρακτηριστικό της κλιτικής τάξης, ενώ στα [+ανθρώπινα] σχετίζεται με το σημασιολογικό χαρακτηριστικό του [+ανθρώπινο]

(Ralli 2002). Το γένος συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία σχηματισμού λέξεων στην Ελληνική (Ralli 2002· Ράλλη 2003 & 2022). Διαδραματίζει ενεργό ρόλο στον δανεισμό (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Χειλά-Μαρκοπούλου 2003). Το ουδέτερο θεωρείται το πρωτοτυπικό/ αμαρκάριστο γένος (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη 1994: 191· Dressler 1997· Χριστοφίδου 2003). Η μορφολογική απόδοση γένους ισχύει στην ΚΝΕ για όλες τις κλιτικές τάξεις. Ακολουθώντας τον διαχωρισμό των ουσιαστικών που εισηγείται η Ralli (1998, 2000) και Ράλλη (2022) σε 8 κλιτικές τάξεις [ΚΤ], παρατηρούμε ότι:

- (1) i. Τα ουσιαστικά της ΚΤ1 είναι αρσενικά και θηλυκά:
 α. κήπος.ΑΡΣ β. πρόδος.ΘΗΛ
 ii. Τα ουσιαστικά της ΚΤ2 είναι αρσενικά:
 α. φοιτητής β. φύλακας γ. καφές δ. παππούς
 iii. Τα ουσιαστικά ΚΤ3 και ΚΤ4 είναι θηλυκά:
 α. αυλή [ΚΤ3] β. χαρά [ΚΤ3] γ. αλεπού [ΚΤ3] δ. πόλη [ΚΤ4]
 iv. Τα ΚΤ5 – ΚΤ8 ουσιαστικά είναι ουδέτερα:
 α. βουνό [ΚΤ5] β. χαρτί [ΚΤ6] γ. νέφος [ΚΤ7] δ. χώμα [ΚΤ8]

Το παράδειγμα (2) από την ΚΝΕ καταδεικνύει ότι το γραμματικό γένος είναι πράγματι ένα σύστημα συνεμφάνισης περιορισμών και συμφωνίας μεταξύ των μελών διαφορετικών κατηγοριών λέξεων στη γλώσσα (Corbett 1991: 105). Στο (2), οι μορφές του οριστικού άρθρου και αυτές του τροποποιητικού/ προσδιοριστικού επιθέτου ποικίλλουν (*ο μικρ-ός/η μικρ-ή/το μικρ-ό*), όταν συνδυάζονται με ουσιαστικά που ανήκουν σε διαφορετικά γένη, όπως *πίνακα-ς, κιμωλί-α και αυτοκίνητ-ο*. Στην ΚΝΕ, τα ουσιαστικά παρουσιάζουν μια τριμερή διάκριση γένους σε αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο και η συμφωνία του γένους πραγματοποιείται μέσω των κλιτικών επιθημάτων και καταλήξεων:

- (2) α. ο.ΑΡΣ μικρός.ΑΡΣ πίνακας.ΑΡΣ
 β. η.ΘΗΛ μικρή.ΘΗΛ κιμωλία.ΘΗΛ
 γ. το.ΟΥΔ μικρό.ΟΥΔ αυτοκίνητο.ΟΥΔ

Διαχρονικά, μια αξιοπαρατήρητη αλλαγή στις τιμές του χαρακτηριστικού του γένους είναι η ουδετέρωση, δηλαδή η μετακίνηση των θηλυκών ή/και αρσενικών ουσιαστικών που έχουν το σημασιολογικό χαρακτηριστικό [–έμφυχο] προς το γένος του ουδετέρου. Ο Χατζιδάκης (1907) έδειξε ότι κατά τη μεσαιωνική περίοδο υπήρξε μια μετατόπιση ενός αριθμού αρχαιοελληνικών μη ανθρώπινων ουσιαστικών, τα οποία ήταν είτε αρσενικά είτε θηλυκά, προς το ουδέτερο (Browning 1969). Τα ουσιαστικά αυτά αρχικά πήραν την κατάληξη *-ιον*, η οποία είναι χαρακτηριστική των ουδετέρων, που μεταγενέστερα τράπηκε σε *-ιν* και μετέπειτα σε *-ι* (Georgakas 1948: 243· Horrocks 2010: 175–176):

(3) Αρχαία Ελληνική		Μεσαιωνική Ελληνική		Νέα Ελληνική	
Αρσενικό	πούς	Ουδέτερο	πόδιον		
Ουδέτερο	πόδι				
	κορμός		κορμίον		κορμί
Θηλυκό	κεφαλή		κεφάλιον		κεφάλι
	τράπεζα		τραπέζιον		τραπέζι

Έκτοτε, η απόδοση της τιμής του ουδέτερου επεκτάθηκε γρήγορα στα ουσιαστικά της πρώτης και δεύτερης κλίσης της Αρχαίας Ελληνικής, εμπλουτίζοντας σημαντικά τόσο την τάξη ουδετέρων σε -ι [KT6] όσο και αυτήν σε -ο [KT5].

(4)		Αρχαία Ελληνική		Νέα Ελληνική	
Θηλυκά	νήσος		Ουδέτερα	νησί	
	μάχαιρα			μαχαίρι	
	συκῆ			σύκο	
Αρσενικά	κόκαλος			κόκαλο	

4. ΤΑ ΜΟΡΦΟΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΥΠΟ ΕΞΕΤΑΣΗ

Παρατίθενται μερικές ενδιαφέρουσες περιπτώσεις του μεταφερόμενου ιταλογενούς γλωσσικού υλικού στην Επτανησιακή που βρίσκονται στο μεταίχμιο μορφολογίας και σύνταξης, αφού δεν περιορίζονται απαραιτήτως στα όρια των λέξεων. Αυτό που κάνει τα ακόλουθα δεδομένα άξια ανάλυσης είναι το γεγονός ότι φαίνεται να φέρουν στην επιφάνεια την επικράτηση μιας συγκεκριμένης τιμής γένους στην Επτανησιακή. Πιο συγκεκριμένα, οι περιπτώσεις αυτές που αφορούν γλωσσικό υλικό που είναι προϊόν γλωσσικής επαφής με την Ιταλική ή τη Βενετσιάνικη φαίνεται να μαρτυρούν τη διάχυση του ουδετέρου στο σύστημα.

Ειδικότερα, θα εξετάσουμε τις ακόλουθες περιπτώσεις:

- (I) ονοματοποίηση,
- (II) αλλαγή γραμματικής κατηγορίας από επίθετα στη ΓΠ σε ουσιαστικά με το γένος του ουδετέρου στη ΓΣ,
- (III) αλλαγή γένους των αρσενικών και θηλυκών δανείων στον ενικό τα οποία σχηματίζουν τον πληθυντικό τους ως ουδέτερα, και
- (IV) δάνεια με διπλό γένος.

4.1. Ονοματοποιήσεις

Αρχικά, μια διαδικασία λεξικού εμπλουτισμού με την οποία εισάγονται νέα λεξιλογικά στοιχεία στην επτανησιακή διάλεκτο είναι η ονοματοποίηση. Η διαδικασία ονοματοποίησης δημιουργεί στοιχεία τα οποία δεν καθορίζονται ούτε

ως προς το γένος ούτε ως προς την κλιτική τάξη. Οι ονοματοποιήσεις ρημάτων που προέρχονται από την Ιταλορομανική και άλλων γραμματικών κατηγοριών, τα οποία δεν είναι εγγενώς προσδιορισμένα ως προς το γένος, παράγουν στοιχεία που με τη σειρά τους δεν προσδιορίζονται ως προς το γένος και μπορούν να διαφωτίσουν ενδογενείς τάσεις του συστήματος αναφορικά με τις διαδικασίες απόδοσης γένους. Κατά τον Corbett (1991), πρόκειται για μη πρωτοτυπικούς ελεγκτές (controllers), δηλαδή κατηγορίες χωρίς γένος, όπως απαρέμφατα και προτάσεις, τα οποία λαμβάνουν την προεπιλεγμένη τιμή γένους (Corbett 1991). Στην ελληνική γλώσσα, το ουδέτερο είναι η προεπιλεγμένη τιμή γένους που αποδίδεται στις ονοματοποιήσεις⁵:

(5) Νέα Ελληνική

Το είναι ταυτίζεται με το έχειν.

Στα δεδομένα μας, η ονοματοποίηση επενεργεί πάντοτε υπέρ του ουδέτερου, καθώς στην Επτανησιακή φαίνεται στις λεξικοποιημένες ονοματοποιήσεις να αποδίδεται η τιμή του ουδέτερου καθολικά:

(6) Επτανησιακή	Βενετσιάνικη/Ιταλική
α. το έσερε 'το είναι'	essere.ΑΠΑΡΕΜΦ. 'είμαι'
το σταμπένε 'έγκριση'	sta bene 'πάει/είναι καλά'
β. το μπέβο 'ρόφημα'	bevo.1ΠΡ.ΕΝ. 'πίνω'
το σιέδο'θέση, κάθισμα'	siedo.1ΠΡ.ΕΝ. 'κάθομαι'
γ. το αλντέντο 'μισοβρασμένα μακαρόνια'	al dente 'αλ ντέντε'
το αμέντι 'προσοχή, νους'	a mente 'στο μυαλό'

Οι περιπτώσεις του (6α) αντιπροσωπεύουν ονοματοποιημένα απαρέμφατα, του (6β) αντιστοιχούν σε ονοματοποιημένους παρεμφατικούς ρηματικούς τύπους, ενώ του (6γ) αντιπροσωπεύουν ονοματοποιημένες επιρρηματικές δομές. Όσον αφορά τους σχηματισμούς στο (6β), λόγω της φωνολογικής σύμπτωσης του ρηματικού κλιτικού επιθήματος -ο της ΓΠ με το ονοματικό κλιτικό επίθημα ουδετέρων -ο της ΓΣ παρατηρείται αυτόματη φωνολογική ενσωμάτωση στο σύστημα και συντακτική συμφωνία του ουδέτερου γένους της λέξης με το άρθρο.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι το *σταμπένε*, το *αλντέντο* και το *αμέντι* παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον, διότι στις λεξικοποιημένες φράσεις *sta*

⁵ Η διαδικασία ονοματοποίησης απαντά και στην Ιταλική, καθώς το αρσενικό αποδίδεται σε λεξικοποιημένες ονοματοποιήσεις (Thornton 2001: 483), σε αντίθεση με το ουδέτερο που επικρατεί στην Επτανησιακή:

il sapere.ΑΡΣ 'γνώση'	<	sapere 'γνωρίζω.ΑΠΑΡΕΜΦ'
il credo.ΑΡΣ 'πέποιθηση'	<	credo 'πιστεύω.1ΠΡ.ΕΝ.'

bene, al dente και *a mente*, οι οποίες παρουσιάζουν υψηλό βαθμό παγίωσης στη ΓΠ, το ρήμα *sta* και η πρόθεση *a/al* της Ιταλορομανικής ενσωματώνονται και επανααναλύονται σε ενιαίες μονάδες στην ελληνική διάλεκτο, αλλάζοντας τα δομικά όρια των λέξεων. Οι τρεις περιπτώσεις μαρτυρούν το φαινόμενο της επανατεμαχιοποίησης της δάνειας λέξης.

4.2. Μεταβολή της γραμματικής κατηγορίας

Η υπεροχή του ουδέτερου γένους στα Επτανησιακά είναι διακριτή και σε περιπτώσεις αλλαγής της γραμματικής κατηγορίας κατά τη μετάβαση από τη ΓΠ στη ΓΣ. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζοντας τα ακόλουθα δεδομένα, βλέπουμε επίθετα τα οποία εισήλθαν ως αρσενικά από τη ΓΠ και μετατράπηκαν σε ουσιαστικά ουδέτερου γένους στη ΓΣ:

(7)	Επτανησιακή	Βενετσιάνικη/Ιταλική
	βεριφικάτο.ΟΥΔ 'επικύρωση δημοσίων εγγράφων'	verificato.ΑΡΣ 'επικυρωμένος'
	ερμπόζο.ΟΥΔ 'γρασίδι'	erboso.ΑΡΣ 'χορταριασμένος'

Είναι άξιο λόγου ότι η απόδοση της ουδέτερης τιμής δεν ενεργοποιείται απαραίτητα από τη δομική/ φωνολογική συμβατότητα των ληκτικών τεμαχίων των δύο γλωσσών που έρχονται σε επαφή:

(8)	Επτανησιακή	Βενετσιάνικη/Ιταλική
	κονκρί.ΟΥΔ 'τσιμέντο'	concreto.ΑΡΣ 'συμπαγής'
	αντέτι.ΟΥΔ 'έθιμο, συνήθεια'	addetto.ΑΡΣ 'υπεύθυνος'

4.3. Μεταβολή γένους στον πληθυντικό αριθμό – Ετερόκλιση

Επιπρόσθετα, υπάρχουν μερικές ενδιαφέρουσες περιπτώσεις ετερόκλισης στα δεδομένα. Η ετερόκλιση είναι ιδιότητα ενός λεξήματος το κλιτικό παράδειγμα του οποίου περιλαμβάνει μορφές που είναι χτισμένες πάνω σε θέματα να ανήκουν σε δύο ή περισσότερες ξεχωριστές κλιτικές τάξεις. Συγκεκριμένα, υπάρχει μια κυρίαρχη τάση των άψυχων ουσιαστικών να ουδετεροποιούν το γένος στον πληθυντικό (9), με αποτέλεσμα την αναδιαμόρφωση των κλιτικών παραδειγμάτων. Αυτή η μεταβολή γένους που παρατηρείται σε σχέση με το χαρακτηριστικό ανθρώπινο επιτρέπει στο γένος να αναλάβει έναν κεντρικό ρόλο στην οργάνωση των ουσιαστικών από σημασιολογικής άποψης, καθώς το ουδέτερο στον πληθυντικό αποκτά μεταφορική σημασία.

(9)	Επτανησιακή	Βενετσιάνικη/Ιταλική	ο βότος.ΑΡΣ.ΕΝ
	'ψήφος'	voto.ΑΡΣ 'ψήφος, βαθμός, όρκος'	
	τα βότα.ΟΥΔ.ΠΛ 'όρκος, προσφορά'		

β. η ιντράδα.ΘΗΛ.ΕΝ 'είσοδος'
τα ιντράδα.ΟΥΔ.ΠΛ 'έσοδα'

entrata.ΘΗΛ 'είσοδος, πόρτα'

Η ενδογλωσσική τάση του συστήματος της ΓΣ κατά την οποία εμφανίζονται περιπτώσεις στις οποίες επιτυγχάνεται η ουδετέρωση μέσω του πληθυντικού ενισχύει την εμφάνιση αυτού του φαινομένου. Τα παραδείγματα στο (10) είναι περιπτώσεις ετερόκλισης και απεικονίζουν μια διαφορετική τιμή γένους στον πληθυντικό, η οποία μπορεί και να συνοδεύεται από κάποια σημασιολογική διαφοροποίηση (10β) (Αναστασιάδης–Συμεωνίδης & Χείλα–Μαρκοπούλου 2003: 18):

(10) Νέα Ελληνική

Ενικός

α. προίκα [ΚΤ3]

β. ναύλος [ΚΤ1]

γ. καπνός [ΚΤ1]

δ. δεσμός [ΚΤ1]

Πληθυντικός

προικιά [ΚΤ5]

ναύλα [ΚΤ5]

καπνοί [ΚΤ1]

καπνά [ΚΤ5]

δεσμοί [ΚΤ1]

δεσμά [ΚΤ5]

4.4. Ουσιαστικά με διπλό γένος

Τα ουσιαστικά με δύο γένη βρίσκονται συχνά σε φάση αλλαγής στα συστήματα γένους (Corbett 1991: 67). Στην ενσωμάτωση δανείων, οι πολλαπλές αναθέσεις γένους εκλαμβάνονται ως ένα μεταβατικό φαινόμενο (Gregor 1983: 49), υπό την έννοια ότι θεωρείται ότι εμφανίζονται μόνο στα αρχικά στάδια της εισαγωγής των δανείων ουσιαστικών σε μια δεδομένη γλωσσική κοινότητα. Μόλις ο δανεισμός τους παγιωθεί και η γνώση των σημασιολογικών και γραμματικών ιδιοτήτων τους γίνει πιο διαδεδομένη, παρατηρούνται ότι υπάρχουν λιγότερες περιπτώσεις πολλαπλής απόδοσης γένους. Αυτή η υπόθεση υποστηρίζεται από το γεγονός ότι οι περισσότερες πολλαπλές αναθέσεις γένους δεν εκφράζουν κάποια σημασιολογική διαφοροποίηση. Για παράδειγμα, στη Γερμανική το δάνειο ουσιαστικό *Joghurt* 'γιαούρτι' φέρει τρεις τιμές γένους:

(11) Γερμανικά:

Joghurt.ΑΡΣ / *Joghurt*.ΘΗΛ / *Joghurt*.ΟΥΔ

Αναφορικά με τα επτανησιακά δεδομένα, μερικές περιπτώσεις διπλού γένους ανιχνεύονται στα ιταλορομανικά [–ανθρώπινα] ουσιαστικά, τα οποία εμφανίζουν ένα ουδέτερο γένος στην Επτανησιακή παράλληλα με το θηλυκό ή το αρσενικό:

(12) Επτανησιακή	Βενετσιάνικη/Ιταλική
α. το σπιτσεριό	spezieria.ΘΗΛ 'φαρμακείο'
η σπιτσερία	
το μαστέλο	mastello.ΑΡΣ 'νυπηράς'
ο μαστέλος	
β. η μπελάτζα 'μεγάλη ζυγαριά'	bilancia.ΘΗΛ 'ζυγαριά'
το μπελάτζι 'μικρή ζυγαριά'	
η μποτσόνα 'μεγάλο δοχείο για υγρά'	boccione.ΑΡΣ 'μπουκάλα'
το μποτσόνι 'κανάτα'	

Τα επτανησιακά δεδομένα επαληθεύουν τη θέση της Semplicini (2012, 2013) ότι τα ουσιαστικά με διπλό γένος αναφέρονται αποκλειστικά σε άψυχες οντότητες. Παρόλα αυτά, μια ενιαία ερμηνεία αυτής της γλωσσικής συμπεριφοράς φαίνεται ανέφικτη, καθώς στην εμφάνιση του διπλού γένους στα δάνεια ουσιαστικά μπορεί να υπεισέρχεται μια στρατηγική υποκορισμού στην περίπτωση του ουδέτερου (11β) που μπορεί να θεωρηθεί ως υπόλειμμα παλαιού υποκορισμού και να αποδοθεί σε ιστορικούς λόγους (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Χείλα-Μαρκοπούλου 2003: 17). Στα ουσιαστικά με διπλό γένος της Ελληνικής, τα αρσενικά ή θηλυκά ουσιαστικά της Αρχαίας Ελληνικής μπορούν να ερμηνευθούν ως μεγεθυντικά (12) και η μεταβολή γένους μπορεί να οφείλεται στην εκφραστική μορφολογία, δηλαδή στον υποκορισμό ή τη μεγέθυνση (Χατζιδάκης 1907: 59· Melissaropoulou & Manolessou 2010: 68):

(13) Αρχαία Ελληνική	Βυζαντινή Ελληνική	KNE
κεφαλή	κεφάλιον. ΟΥΔ.ΥΠΟΚ	
κεφαλή.ΘΗΛ		
'κεφάλι'	'μικρό κεφάλι'	'αρχηγός'
κεφάλι.ΟΥΔ		
Αρχαία Ελληνική	KNE	
κορμός.ΑΡΣ	κορμός.ΑΡΣ	'βασικό μέρος, πάνω μέρος σώματος'
'κορμός δέντρου'	κορμί.ΟΥΔ	'σώμα'

Αξίζει να σημειωθεί ότι στην KNE τα αρχικά μεγεθυντικά έχουν χάσει τη μεγεθυντική τους σημασία και έχουν λάβει μια μεταφορική. Τα ουδέτερα ουσιαστικά δεν υποδηλώνουν το υποκοριστικό, αλλά το ουσιαστικό φυσιολογικού μεγέθους. Επιπλέον, στην KNE, ένας μεγάλος αριθμός αρσενικών και θηλυκών ουσιαστικών έχουν σχηματίσει υποκοριστικά ουδέτερου γένους και διαχρονικά πολλά από αυτά τα ουσιαστικά έχουν χάσει πλήρως την αρχική υποκοριστική σημασία. Επομένως, αυτή η ποικιλία στις τιμές γένους στην Επτανησιακή μπορεί να αποδοθεί σε ιστορικούς λόγους για τις περιπτώσεις στο (12β).

Ωστόσο, οι περιπτώσεις στο (12α) δεν μπορούν να αιτιολογηθούν με βάση την προηγούμενη ερμηνεία. Ένα εύλογο σενάριο θα μπορούσε να διαμορφωθεί ως εξής: Από μορφολογικής άποψης, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι μπορούν να διακριθούν διαφορετικά στάδια ενσωμάτωσης και υπό αυτό το πρίσμα, η μία τιμή γένους μπορεί να θεωρηθεί ως προσωρινή και πρόσκαιρη απόδοση γένους πριν από τη μόνιμη και σταθερή απόδοση της άλλης τιμής. Γεννιέται, λοιπόν, το ερώτημα εάν ο χαρακτηρισμός του ονοματικού συστήματος της Επτανησιακής ως υβριδικού, παρουσιάζοντας υψηλά ποσοστά διακύμανσης, με αντικρουόμενους μηχανισμούς ταξινόμησης των δάνειων ονομάτων οι οποίοι λειτουργούν παράλληλα είναι επαρκής. Παράλληλα, τίθεται ένα επιπρόσθετο σημαντικό ερώτημα ως προς το ποια από τις δύο τιμές πρέπει να θεωρηθεί ως παροδική πριν την εδραίωση της σταθερής τιμής στο σύστημα.

Στη βιβλιογραφία, έχει προταθεί ότι κατά την εισαγωγή δάνειων λέξεων σε μια γλώσσα είναι δυνατό να εντοπιστεί μια «προσωρινή τάξη των εισελθόντων ουσιαστικών» (waystation noun class, Eastman 1991) πριν την πλήρη ενσωμάτωσή τους στο σύστημα. Σε αυτό το πλαίσιο, εάν εκλάβουμε την απόδοση ουδέτερου ως μεταβατική πριν από την οριστικοποίηση της μη ουδέτερης τιμής, ελλείψει εναλλακτικών λύσεων, θα μπορούσαμε κάλλιστα να χαρακτηρίσουμε την τάξη των ουδέτερων ως αυτήν την «προσωρινή τάξη των εισελθόντων ουσιαστικών» που φιλοξενεί τα δάνεια ουσιαστικά μέχρι να ενσωματωθούν εντελώς στην κατηγορία των ονομάτων. Εύλογα, λοιπόν, το επόμενο ερώτημα που προκύπτει και χρήζει απάντησης είναι εάν η υπόθεση σχετικά με την απόδοση γένους και κλιτικής τάξης που απαρτίζεται από δύο διακριτά στάδια θα ήταν έγκυρη για το ελληνικό σύστημα. Για τον λόγο αυτό, η μελέτη διαχρονικών δεδομένων είναι απαραίτητη για τον εντοπισμό της τιμής γένους που αποδίδεται στα δάνεια σε παλαιότερες φάσεις της γλώσσας και την επαλήθευση ή κατάρριψη της παραπάνω υπόθεσης.

4.4.1. Διαχρονικά δεδομένα: αρσενικό, θηλυκό ή ουδέτερο;

Προς αποφυγή του εσφαλμένου χαρακτηρισμού της μίας τιμής ως βραχύβιας στη διαδικασία ενσωμάτωσης, συστάθηκε μια λίστα με όλα τα ουσιαστικά διπλού γένους που καταγράφονται στα λεξικά (Makri 2020: 385–392). Έπειτα, εξετάστηκαν οι διαθέσιμες πρωτογενείς πηγές της πρωτόμορφης διαλέκτου στις απαρχές της επίδρασής της από την Ιταλορομανική, όπως αποτυπώνεται στα νοταριακά και δημόσια έγγραφα των προηγούμενων αιώνων (Makri 2020: 396–400). Η σημαντικότητα των νοταριακών εγγράφων⁶ ως πηγών

⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι τα εξεταζόμενα νοταριακά έγγραφα αφορούν υπάρχοντα ή τμήματα ενός σπιτιού που αναφέρονται σε προικοσύμφωνα, εγγυήσεις, πληρεξούσια, εκτιμήσεις προικίων, επιστροφές ενεχύρων, διακανονισμούς χρεών, αποδείξεις παραλαβής/ πληρωμής, υποθήκες, παραχωρήσεις κληρονομικού μεριδίου, αποζημιώσεις, κατανομή κληρονομιάς, πωλήσεις μεριδίου προίκας, μισθώσεις εσοδείας προικίων, και σε διαθήκες που συνέτασσαν τότε οι συμβολαιογράφοι.

για την αποκατάσταση της Πρώιμης Νέας Ελληνικής έχει επισημανθεί αρκούντως σε διάφορες μελέτες (Καραντζόλα & Λαβίδας 2016· Καραντζόλα, Τικτοπούλου & Φραντζή 2012).

Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται τα δάνεια στοιχεία που φέρουν ανεξαιρέτως μόνο τον μη ουδέτερο τύπο –αρσενική ή θηλυκή τιμή γένους (14). Στην πρώτη στήλη δίνεται αποκλειστικά ο τύπος που βρέθηκε στα έγγραφα του 15^{ου}–18^{ου} αιώνα, ενώ αυτοί της δεύτερης στήλης εντοπίζονται αποκλειστικά στα λεξικά του 19^{ου} ή του 20^{ου} αιώνα:

(14) Επτανησιακή 15^{ου}–18^{ου} αιώνα

Βενετσιάνικη/Ιταλική

ΑΡΣΕΝΙΚΑ κάνταρος ΑΝΤΙ ΓΙΑ ΟΥΔΕΤΕΡΑ

[KT1] κομός

μπότζος

‘βεράντα’

ΘΗΛΥΚΑ

βινιέτα

ΘΗΛ

[KT3]

‘διακόσμηση’

γαδιέρα

guadiera.ΘΗΛ ‘δίσκος’

κικάρα

καντάρι [KT6]

κομό [KT5]

μπότζο [KT5]

‘εξόγκωμα’

βινιέτο [KT5]

γαδιέρι [KT6]

κικάρι [KT6]

chicchera.ΘΗΛ ‘φλυτζάνι’

cantaro.ΑΡΣ ‘λεκάνη’

como.ΑΡΣ ‘κομοδίνο’

bozza.ΘΗΛ

vigneta.

Από μεθοδολογικής άποψης, πρέπει να τονιστεί ότι ένας σημαντικός αριθμός εκτύπων δε (λήφθηκε υπόψιν, λόγω της σύμπτωσης τύπων στη γενική ενικού και πληθυντικού αρσενικών και ουδετέρων της KT1 και KT5 αντίστοιχα, όπως και στην αιτιατική ενικού, καθώς δεν μπορούσαν να συναχθούν ασφαλή συμπεράσματα για την κατηγοριοποίησή τους.

Τα διαχρονικά δεδομένα φανερώνουν ότι σε προηγούμενες φάσεις της γλώσσας τα συγκεκριμένα δάνεια ουσιαστικά δεν ενσωματώνονταν στην τάξη των ουδετέρων και ότι η απόδοση της ουδέτερης τιμής μαρτυράται σε μεταγενέστερο στάδιο. Από τα παραπάνω δεδομένα καταφαίνεται ότι το πρώτο σενάριο, σύμφωνα με το οποίο οι ομιλήτριες και οι ομιλητές προτιμούν να ενσωματώσουν τις δάνειες λέξεις, κάνοντας μια πολύ συγκεκριμένη επιλογή απόδοσης γένους, αυτή του ουδετέρου και σε ένα δεύτερο επίπεδο επιλέγουν μία από τις υπόλοιπες δύο τιμές γένους, καταρρίπτεται. Επομένως, έχουμε τις ακόλουθες περιπτώσεις:

(1) Εάν η δάνεια λέξη υποδηλώνει μια άψυχη οντότητα, τότε το ουσιαστικό στη ΓΣ θα μπορούσε να είναι αρσενικό, θηλυκό ή ουδέτερο, βάσει της μορφής του. Εάν μπορεί να εισέλθει σε μια κλιτική τάξη της Ελληνικής χωρίς μορφολογική προσαρμογή, τότε κατά προτεραιότητα προσαρμόζεται σε αυτήν (π.χ. *μπελάτζα*, *σπιτσερία*, *μαστέλο*).

(2) Εάν η δάνεια λέξη που υποδηλώνει μια άψυχη οντότητα δεν μπορεί να ενσωματωθεί άμεσα σε μια ελληνική κλιτική τάξη, τότε ενσωματώνεται στην κλιτική τάξη των ουδέτερων σε -ι, η οποία είναι η μεγαλύτερη και πιο παραγωγική κλιτική τάξη για τα ουδέτερα (Χριστοφίδου 2003) (π.χ. *μποτσόνι* > *bozzon*).

(3) Είναι δυνατόν, μετά το στάδιο (1), ορισμένες λέξεις να αλλάξουν κλιτική τάξη (και κατά συνέπεια γένος) στην Ελληνική για διάφορους λόγους. Πιθανοί λόγοι συνδέονται με την ύπαρξη μιας λέξης στη ΓΣ που ανήκει σε μια διαφορετική κλιτική τάξη από εκείνη στην οποία είχε αρχικά ενσωματωθεί το δάνειο (πρβλ. *σπιτσεριό* αναλογικά με το ουδέτερο *φαρμακείο* που ανήκει στην ΚΤ5). Επίσης, μορφοφωνολογικοί κανόνες της ελληνικής γλώσσας μπορεί να είναι σε ισχύ (π.χ. η τάση να μεταφέρονται ουσιαστικά στην ΚΤ3 θηλυκών ουσιαστικών για λόγους μεγέθυνσης (πρβλ. *bozzon* > *μποτσόνι* > *μποτσόνα*).

Ως εκ τούτου, η δομή του ελληνικού συστήματος γένους που καθορίζεται από το χαρακτηριστικό [+/- ανθρώπινο] και η στενή σχέση μεταξύ γένους και κλιτικής τάξης διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο στην απόδοση γένους στα δάνεια.

4.4.2. Συγχρονικός έλεγχος δεδομένων

Προκειμένου να ελεγχθούν τα δεδομένα σε συγχρονικό επίπεδο, κρίθηκε απαραίτητος ο σχεδιασμός και η διανομή ενός ερωτηματολογίου που συμπληρώθηκε από φυσικούς ομιλητές και ομιλήτριες της διαλέκτου, με σκοπό την εξαγωγή δομημένων παρατηρήσεων που δε βασίζονται αποκλειστικά στις διαθέσιμες πρωτογενείς πηγές. Αυτό το εργαλείο έρευνας αποδείχθηκε ιδιαίτερα χρήσιμο για έρευνα που βασίζεται σε διαλεκτόφωνες και διαλεκτόφωνους που είναι διασκορπισμένες/-οι σε μια ευρεία γεωγραφική περιοχή, όπως συμβαίνει στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Πραγματοποιήθηκε η διανομή 30 ερωτηματολογίων σε Κερκυραίους/-ες που κατοικούν στη βόρεια Κέρκυρα, 25 σε Κερκυραίους/-ες που κατοικούν στην πόλη της Κέρκυρας, 15 σε Κεφαλλονίτες/-ίσσες και 15 σε Ζακυνθινούς/-ές, ηλικίας 57 έως 96 ετών. Στους/-ις ερωτηθέντες/-είσες δόθηκαν τα παραπάνω ουσιαστικά που παρουσιάζουν διπλό γένος, αλλά με τρεις πραγματώσεις, δηλαδή με τριπλό γένος (π.χ. *ο μπότζος/η μπότζα/το μπότζο*). Στη συνέχεια, τους/τις ζητήθηκε να υπογραμμίσουν εκείνο ή εκείνα που χρησιμοποιούν. Όλοι/-ες δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν το ουδέτερο ανεξαιρέτως και μερικές φορές επέλεξαν τους δύο εναλλασσόμενους τύπους των ουσιαστικών που καταγράφονται στα λεξικά, αγνοώντας εντελώς τον μη καταγεγραμμένο/μη υπαρκτό τύπο που τους παρουσιάστηκε.

Οι απαντήσεις που συγκεντρώθηκαν από το ερωτηματολόγιο κατέδειξαν ότι το ουδέτερο είναι η τιμή που αποδίδεται στα συγκεκριμένα δάνεια που παρουσιάζουν διπλό γένος, πιστοποιώντας, μάλιστα, ότι η υπόθεση περί

αντιμετώπισης της κατηγορίας των ουδέτερων λέξεων ως «προσωρινής τάξης των εισελθόντων ουσιαστικών» (Eastman 1991) δεν είναι έγκυρη. Συνεπώς, καθίσταται σαφές ότι η άμεση απόρροια της ενσωμάτωσης των δάνειων ουσιαστικών που διερευνήθηκαν είναι η επικράτηση της κατηγορίας του ουδετέρου σε συγχρονικό επίπεδο.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφέρουμε μια μελέτη για την Ολλανδική, στην οποία η Semplicini (2013: 266) υποστηρίζει ότι τέτοιοι εναλλασσόμενοι τύποι μπορεί να δείχνουν τη σύγχρονη αναδιάρθρωση του συστήματος, η οποία μπορεί να κάνει περισσότερο ορατή τη λεγόμενη επανακατηγοριοποίηση του γένους, η οποία με τη σειρά της έχει μια διαχρονική συνέχεια. Αυτός ο ισχυρισμός φαίνεται να έχει άμεση συνάφεια με τη διάρθρωση του συστήματος της Επτανησιακής. Τα ουσιαστικά με διπλό γένος μπορούν να ιδωθούν ως περιπτώσεις που αντανakλούν την αλλαγή που έρχεται στην επιφάνεια με την πάροδο του χρόνου. Συνεπώς, τα ουσιαστικά με διπλό γένος μπορούν να ρίξουν φως στον τρόπο λειτουργίας ενός συστήματος (Corbett 1991: 97). Το φαινόμενο αυτό ενισχύεται από την προαναφερθείσα ενδογλωσσική τάση του συστήματος προς ουδετέρωση (Χατζιδάκης 1997: 49) που εξετάστηκε στα παραδείγματα (3) και (4). Υπό αυτό το πρίσμα, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι επιβεβαιώνεται μια υπάρχουσα τάση προς ουδετέρωση που διέπει το σύστημα συνολικά (Makri 2016a, 2020· Ralli et al. 2015).

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σε αυτήν τη μελέτη, προσεγγίστηκε το φαινόμενο της γλωσσικής επαφής της Επτανησιακής με την Ιταλική και τη Βενετσιάνικη μέσα από την εξέταση λεξικών στοιχείων που αφορούν το επίπεδο διεπαφής μορφολογίας και σύνταξης. Συνολικά, κατά την εξέταση των διαδικασιών απόδοσης γραμματικού γένους και ενσωμάτωσης των δάνειων στοιχείων, κατέστη σαφές ότι τα μορφολογικά χαρακτηριστικά της γλώσσας-στόχου (Ελληνική) (Μακρή et al. 2013· Makri 2015, 2016b, 2020· Ralli 2012a,b, 2014), μαζί με μερικές ενδογενείς δυνάμεις του συστήματος (Makri 2016a, 2020· Ralli et al. 2015), συμβάλλουν στην τελική έκβαση της διαδικασίας του δανεισμού και στην επιλογή γένους στον λεξιλογικό δανεισμό.

Οι τρεις πρώτες εξεταζόμενες περιπτώσεις μαρτυρούν τη διάχυση της τιμής του ουδέτερου γένους, η οποία φαίνεται να εξωθείται από (i) την πρωτοτυπικότητα ή από το τι αναμένεται να εκληφθεί ως η αμαρκάριστη τιμή γένους στη γλώσσα-στόχο και (ii) από μια ενδογλωσσολογική τάση ουδετέρωσης, η οποία διέπει το σύστημα της Ελληνικής. Βάσει της ανάλυσης των δεδομένων, μπορεί να υποστηριχθεί ότι στην Επτανησιακή, η κατηγορία του ουδετέρου είναι συνδεδεμένη με το χαρακτηριστικό του [–ανθρώπινου] –ως επί το πλείστον τουλάχιστον– εκχωρείται ευρέως και ενσωματώνει τα περισσότερα

δάνεια ουσιαστικά. Επιπρόσθετα, τα δεδομένα καταδεικνύουν ότι η σχέση μεταξύ κλιτικής τάξης, γένους και του χαρακτηριστικού [+/- ανθρώπινο], όπως υποστηρίζεται από την Ralli (1998, 2000), καθορίζουν από κοινού την απόδοση γένους στα δάνεια.

Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι η τελευταία υποπερίπτωση διπλού γένους αποδείχτηκε ιδιαίτερα διαφωτιστική, καθώς δείχνει ότι αυτή η διακύμανση προσφέρει πολύτιμη γνώση στο πεδίο της γλωσσικής επαφής και πιο σημαντικά στην ανάλυση της γραμματικής του συστήματος μιας εξεταζόμενης γλώσσας (Cobbinah 2010: 197· Corbett 1991: 97), φέροντας στο προσκήνιο μια εσωτερική διαδικασία για την περίπτωση της Επτανησιακής.

Συνολικά, η μελέτη της διαδικασίας απόδοσης γένους σε δάνεια στοιχεία που αγγίζουν το μορφοσυντακτικό επίπεδο μπορεί να αποκαλύψει την υποκείμενη γραμματική οργάνωση ενός γλωσσικού συστήματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Aikhenvald 2004: A. Aikhenvald, Gender, Article 98 of Morfologie /Morphology. In G. E. Booij, C. Lehmann, J. Mugdan & S. Skopeteas (ed.), *Ein Handbuch zur Flexion und Wortbildung/A Handbook on Inflection and Word Formation*, 2 Halbband (pp. 1031–1045). New York: Mouton de Gruyter.
- Aronoff 1998: M. Aronoff, Gender Agreement as Morphology. In G. E. Booij, A. Ralli & S. Scalise (eds.), *Online Proceedings of the first Mediterranean Conference of Morphology* (pp. 7–18). Mytilene.
- Cobbinah 2010: A. Cobbinah, The Casamance as an area of intense language contact: the case of Bāinounk Gubaher. *Journal of language contact – THEMA*, 3, 175–201.
- Corbett & Fraser 2000: G. Corbett, N. Fraser, Default genders. In B. Unterbeck, M. Rissanen, T. Nevalainen & M. Saari (eds.), *Gender in Grammar and Cognition. I: Approaches to Gender* (pp. 55–97). New York: Mouton de Gruyter.
- Corbett 1991: G. Corbett, *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahl 2000a: Ö. Dahl, Animacy and the notion of semantic gender. In B. Unterbeck, M. Rissanen, T. Nevalainen & M. Saari (eds.), *Gender in Grammar and Cognition I: Approaches to Gender* (pp. 99–115). New York: de Gruyter.
- Dahl 2000b: Ö. Dahl, Elementary gender distinctions. In B. Unterbeck, M. Rissanen, T. Nevalainen & M. Saari (eds.), *Gender in Grammar and Cognition II: Manifestations of Gender* (pp. 577–593). New York: de Gruyter.
- Dressler 1997: W. Dressler, On Productivity and potentiality in inflectional Morphology, *Clasnet Working Papers*, 7, 3–22.

- Eastman 1991: C. Eastman, Loanwords and Swahili nominal inflection. In J. Blommaert. (ed.), *Swahili studies. Essays in honour of Marcel van Spaandonck* (pp. 57–77). Ghent: Story–Scientia.
- FitzMaurice 1864: G. FitzMaurice, 6th Earl of Orkney, *Four years in the Ionian Islands: Their political and social condition. With a history of the British protectorate*. I. Chapman and Hall.
- Geeraerts 1989: D. Geeraerts, Introduction: prospects and problems of prototype theory. *Linguistics*, 27, 587–612.
- Georgacas 1948: D. Georgacas, On the nominal endings –ις, –ιϛ, in later Greek. *Classical Philology*, 43(4), 243–260.
- Gregor 1983: B. Gregor, *Genuszuordnung: Das Genus englischer Lehnwörter im Deutschen*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Haspelmath 2008: M. Haspelmath, Loanword typology: Steps toward a systematic cross-linguistic study of lexical borrowability. In T. Stolz, D. Bakker & R. Palomo (eds.), *Aspects of language contact: New theoretical, methodological, and empirical findings with special focus on Romancisation processes* (pp. 43–62). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Haugen 1950: E. Haugen, The analysis of the linguistic borrowing. *Language*, 26(2), 210–231.
- Horrocks 2010: G. Horrocks, *Greek: A History of the Language and its Speakers*. MaldenOxford: Wiley–Blackwell [Online], [http://imgd.wpnet.upatras.gr/wp-content/uploads/sites/7/2020/02/MMM8_Proceedings-1.pdf].
- Jakobson 1938: R. Jakobson, Sur la theorie des affinites phonologiques entre des langues. *Actes du IV Congrès International des Linguistes, Copenhagen, 1936* (pp. 48–58). Copenhagen: Einar Munksgaard.
- Jakobson 2002: R. Jakobson, Sur la theorie des affinites phonologiques entre des langues. Στο *Phonological Studies*, τόμ. 1 (pp. 234–246). De Gruyter Mouton.
- Mackridge 2014: P. Mackridge, Venise après Venise: official languages in the Ionian Islands, 1797–1864. *Byzantine and Modern Greek Studies*, 38(1), 68–90.
- Makri 2015: V. Makri, Gender assignment to Romance nominal loans in Heptanesian. Στο K. Fragkopoulou, F. Kalamida, T. Kardamas, K. Kordouli, M. Marinis, C. Panagiotou & N. Vassalou (eds.), *Theoretical and Applied Linguistics*, 3, *Proceedings of the 3rd Patras International Conference of Graduate students in Linguistics* (pp. 164–175). Patra: Laboratory of Modern Greek Dialects.
- Makri 2020: V. Makri, *The formal expression of grammatical gender in a Modern Greek dialect affected by Italo–Romance* [PhD. Thesis]. Patra: University of Patras.
- Melissaropoulou & Manolesou 2010: D. Melissaropoulou, I. Manolesou, Theoretical and diachronic aspects of augmentation: Evidence from Greek. In A. Ralli, G. Booij, S. Scalise & A. Karasimos (eds.), *Online Proceedings of*

- the 7th Mediterranean Morphology Meeting: Morphology and Diachrony* (pp. 63–77). Patra: University of Patras.
- Miller 1908: W. Miller, *The Latins in the Levant: a history of Frankish Greece* (pp. 1204–1566). London: Dutton.
- Ralli 1998: A. Ralli, On the Morphological Status of Inflectional Features: Evidence from Modern Greek. In B. Joseph, G. Horrocks & I. Philippaki-Warbuton (eds.), *Themes in Greek Linguistics*, Vol. 2 (pp. 51–74). Amsterdam: The John Benjamins.
- Ralli 2000: A. Ralli, A feature-based analysis of Greek nominal inflection. *Γλωσσολογία/Glossologia*, 11–12, 201–227.
- Ralli 2012a: A. Ralli, Verbal loanblends in Italiot and Heptanesian: a case study of contact morphology. *Italia Dialettale: rivista di dialettologia Italiana*, 73, 111–132.
- Ralli 2012b: A. Ralli, Morphology in language contact: verbal loanblend formation in Asia Minor Greek (Aivaliot). In T. Stolz, M. Vanhove, H. Otsuka & A. Urdze (eds.), *Morphologies in contact (Studia Typologica)* (pp. 185–201). Berlin: Akademie Verlag.
- Ralli 2014: A. Ralli, On the Romance influence on Greek dialects. In *Patrizia del Puente, Atti del Terzo Convegno "Parole per parlare e per parlarne"* (pp. 259–281). Potenza: University of Potenza.
- Ralli 2019: A. Ralli, Greek in contact with Romance. In M. Loporcaro & F. Gardani (eds.), *The Oxford Encyclopedia of Romance Linguistics*. New York: Oxford University Press.
- Ralli, Gkiouleka & Makri 2015: A. Ralli, M. Gkiouleka & V. Makri, Gender and inflection class in loan nouns integration. *SKASE Journal of Theoretical Linguistics* 12(3) – *Special issue: A Festschrift for Pavol Štekauer*, 422–459.
- Sankoff 2001: G. Sankoff, Linguistic Outcomes of Language Contact. In P. Trudgill, J. Chambers & N. Schilling-Estes (eds.), *Handbook of Sociolinguistics* (pp. 638–668). Oxford, England: Basil Blackwell.
- Semplicini 2012: C. Semplicini, Dutch double gender nouns: Arbitrary or motivated agreement? *Journal of Germanic Linguistics*, 24, 133–186.
- Semplicini 2013: C. Semplicini, Synchronic Variation and Grammatical Change: The case of Dutch double gender nouns. In A. Ramat, C. Mauri & P. Molinelli (eds.), *Synchrony and Diachrony: A dynamic interface, Studies in Language Companion Series 133* (pp. 261–282). Philadelphia: John Benjamins.
- Thomason & Kaufman 1988: S. Thomason, T. Kaufman, *Language contact, creolization and genetic linguistics*. Berkeley: University of California Press.
- Thornton 2001: A. M. Thornton, Some Reflections on Gender and Inflectional Class Assignment in Italian. In C. Schaner-Wolles, J. Rennison & F. Neubarth (eds.), *Naturally! Linguistic Studies in Honour of Wolfgang Ulrich Dressler Presented on the occasion of his 60th Birthday* (pp. 479–487). Torino: Rosenberg & Sellier.

- Weinreich 1953: U. Weinreich, *Languages in contact*. The Hague: Mouton.
- Winter–Froemel 2008: E. Winter–Froemel, Studying loanwords and loanword integration: Two criteria of conformity. *Newcastle Working Papers in Linguistics*, 14, 156–176.
- Αναστασιάδη–Συμεωνίδη & Χειλά–Μαρκοπούλου 2003: Α. Αναστασιάδη–Συμεωνίδη, Δ. Χειλά–Μαρκοπούλου, Συγχρονικές και διαχρονικές τάσεις στο γένος της ελληνικής. Στο Α. Αναστασιάδη–Συμεωνίδη, Α. Ράλλη & Δ. Χειλά–Μαρκοπούλου (επιμ.), *Θέματα Νεοελληνικής Γραμματικής: το Γένος* (σσ. 13–56). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Αναστασιάδη–Συμεωνίδη 1994: Α. Αναστασιάδη–Συμεωνίδη, *Νεολογικός δανεισμός της Νεοελληνικής*. Θεσσαλονίκη: Εστία.
- Καραντζόλα & Λαβίδας 2016: Ε. Καραντζόλα, Ν. Λαβίδας, Χαρακτηριστικά της κερκυραϊκής του 16ου αιώνα. *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα*, 36, 129–150.
- Καραντζόλα Τικτοπούλου & Φραντζή 2012: Ε. Καραντζόλα, Κ. Τικτοπούλου, Κ. Φραντζή, Τα νοταριακά έγγραφα ως πηγές για την πρώιμη νεοελληνική γλώσσα. Στο *Πρώιμη νεοελληνική δημόσια γραμματεία: γλώσσα, παράδοση και ποιητική* (σσ. 473–501). Ηράκλειο: Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη.
- Κοντοσόπουλος 2001: Ν. Κοντοσόπουλος, *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής* (3η έκδ.). Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Κριμπάς 2021: Π. Κριμπάς, Η επτανησιακή γεωγραφική γλωσσική ποικιλία της Νεοελληνικής: Μια ολιστική προσέγγιση. *14ο Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας*, 1(1), 646–660.
- Makri 2016a: V. Makri, Language contact at the service of endogenous forces: a case study on neuterisation in Heptanesian. In A. Ralli (ed.), *Contact Morphology in Modern Greek Dialects* (pp. 109–144). Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Makri 2016b: V. Makri, Language contact substantiating the realization of gender in Heptanesian, Grekaniko and Cretan. In Ralli et al. (ed.), *Proceedings of the 6th International Conference on Modern Greek Dialects and Linguistic Theory 6* (pp. 112–123). Patra: University of Patras.
- Μακρή, Κουτσούκος & Ανδρέου 2013: Β. Μακρή, Ν. Κουτσούκος, Μ. Ανδρέου, Δανεισμός ονομάτων και απόδοση γένους στην Επτανησιακή διάλεκτο. Στο Α. Ralli (επιμ.), *Patras Working Papers in Linguistics: Morphology and language contact* (σσ. 58–72). Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Μανωλέσσου 2003: Ι. Μανωλέσσου, Οι μη λογοτεχνικές πηγές ως μαρτυρίες για τη γλώσσα της μεσαιωνικής περιόδου. *Λεξικογραφικόν Δελτίον*, 24, 61–68.
- Παπαγεωργίου 1994: Λ. Παπαγεωργίου, Γλωσσική σύγκριση Ηπείρου και Κέρκυρας. Στο *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Νεοελληνικής Διαλεκτολογίας*, τόμ. 1 (σσ. 326–370). Ρόδος.
- Ράλλη 2003: Α. Ράλλη, Ο καθορισμός του γραμματικού γένους στα ουσιαστικά της νέας ελληνικής. Μια θεωρητική πρόταση. Στο Α. Αναστασιάδη–Συμεωνίδη,

- A. Ράλλη & Δ. Χειλά–Μαρκοπούλου (επιμ.), *Θέματα Νεοελληνικής Γραμματικής: το Γένος* (σσ. 57–99). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ράλλη 2022: A. Ράλλη, *Μορφολογία Νέα*, Αναθεωρημένη Έκδοση. Αθήνα: Πατάκης.
- Σαλβάνος 1969: Γ. Σαλβάνος, Το γλωσσικόν ιδίωμα των αγροτών Κερκύρας και η εξ αυτού διάσωσης της εθνικής γλώσσας εν όλη τη νήσω. Στο *Πρακτικά 3ου Πανιονίου Συνεδρίου* (σσ. 340–353). Αθήνα.
- Χατζιδάκις 1905–1907: Γ. Χατζιδάκις, *Μεσαιωνικά και νέα ελληνικά*. Αθήνα: Σακελλάριος.
- Χριστοφίδου 2003: A. Χριστοφίδου 2003. Γένος και κλίση στην Ελληνική: Μια φυσική προσέγγιση. Στο A. Αναστασιάδη–Συμεωνίδη, A. Ράλλη & Δ. Χειλά–Μαρκοπούλου (επιμ.), *Θέματα Νεοελληνικής Γραμματικής: το Γένος* (σσ. 100–131). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Vasiliki Makri

National and Kapodistrian University of Athens
Department of English Language and Literature

NEUTER DIFFUSION IN HEPTANESIAN GREEK WORDS BORROWED FROM ITALO–ROMANCE: MORPHOSYNTACTIC DATA

Summary

This paper deals with the accommodation of loanwords and gender assignment to data touching on the morphosyntactic interface, which are drawn from Heptanesian, the Modern Greek dialect of the Ionian Islands that has been shaped in certain particulars under the influence of Italo-Romance (Italian and Venetian). In examining the grammatical factors and the morphological strategies ordaining the assignment of gender values to loan material (nominalizations, double-gender cases, grammatical-category change from adjectives to nouns, gender change in the plural), a propensity for the neuter value manifests itself in the language with the structural characteristics of the recipient language (i.e. Greek), prototypicality/unmarkedness, and endogenous forces acting upon the formation of the end-product of borrowing. Synchronic morphosyntactic data show that neuter predominance comes to notice as a language-change phenomenon in the Heptanesian noun system, which is symptomatic of an orderly intralinguistic force that suffuses through the linguistic system altogether. Remarkably, the diachronic data testify to the transpiring gradual language change.

Keywords: Gender assignment, Loanword accomodation, Morphosyntax, Heptanesian, Italo-Romance